

Юлія Юрїївна Гльїна,*Кандидат біологічних наук, доцент,**доцент кафедри психології діяльності в особливих умовах**Національного університету цивільного захисту України***АДАПТИВНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ ЯК УМОВА ПЕРЦЕПТИВНО-ІНТЕРАКТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ**

Динамічність усіх процесів сьогодення створює значне навантаження на механізми психологічної адаптації особистості, провокуючи певні порушення, навіть її дезадаптацію, яка може проявлятися на різних етапах життєвого циклу і в різних видах діяльності. Науковці все частіше звертають свою увагу на розробку питань соціально-психологічної адаптації суб'єкта. Актуальними вони є і для нашої країни зараз, коли відбуваються глобальні зміни, і особистості необхідно адекватно реагувати на них.

Ефективна адаптація до соціального середовища є необхідною умовою психологічного, фізичного і соціального здоров'я індивіда. На думку багатьох дослідників, адаптація – це стан, коли врівноважені потреби індивідуума, з одного боку, та вимоги середовища, з іншого (Ю.О. Александровський, Ф.Є. Василюк, А.О. Деркач, Б.Д. Карвасарський, К. Левін, А.А. Налчаджян та ін.). Якість сформованих адаптаційних механізмів особливо чітко проявляється в юнацькому періоді, який вимагає від індивідуума прийняття великої кількості самостійних рішень у соціально-особистісній та професійній сферах.

Здатність до адаптації, пристосуванню людини до існуючих в суспільстві вимог та критеріїв оцінки за рахунок присвоєння норм і цінностей даного суспільства – це адаптивність. Вона відображує результативну сторону адаптації. Адаптивність насамперед полягає в аналізі та адекватному сприйнятті навколишнього середовища, внаслідок чого виробляється вміння залишатися цілісною особистістю. Крім того адаптивність виражається в здатності перетворювати навколишню дійсність індивідуума згідно своїм етичним і моральним уявленням. Якщо людина володіє адаптивністю, то вона набагато легше переносить зміни в житті, має можливість адекватно зорієнтуватися в будь-якій (особливо неприємній) ситуації, володіє більш високою емоційною стійкістю, а також здатна змінюватися, що не лякає, а тільки надихає її.

Соціально-психологічна адаптація являє собою: процес і результат активного пристосування індивіда до видозмінного середовища за допомогою найрізноманітніших інтеріоризованих соціальних засобів (дій, вчинків, діяльності); компонент дійового ставлення індивіда до світу, провідна функція якого полягає в оволодінні ним відносно стабільними умовами і обставинами свого буття; осмислення і розв'язання типових, переважно репродуктивних завдань і проблем шляхом соціального прийняття чи ситуативно можливих способів поведінки особистості, що конкретно виявляється в наявності таких психологічних феноменів, як оцінка, розуміння і прийняття нею навколишнього середовища і самої себе, їх будови, вимог, завдань тощо. Соціально-психологічна адаптація завжди спрямовується полярними тенденціями - процесами адаптованості-неадаптованості, тобто тими психорегулятивними механізмами, які реально представлені у внутрішньому світі особистості [1].

Однією з особистісних якостей є компетентність. Коло питань, за якими зазначену якість характеризують, тлумачать як компетенцію. Життєва компетентність є поєднанням свідомо та цілеспрямовано набутих знань, достатніх для розуміння закономірностей розвитку певного суспільства й свого місця в ньому, з власним життєвим досвідом та вмінням доречно його застосування для забезпечення успішної життєдіяльності. Однією з причин значного інтересу вчених до цієї проблематики також можна назвати пошук можливостей нових освітніх результатів, упровадження компетентнісного спрямованого підходу в освіті, оскільки традиційні показники не є достатніми (наприклад, кількість років навчання у школі, ВНЗ). Тобто йдеться про те, що особистість повинна не тільки володіти певними знаннями, навичками, але й враховується, як вона їх використовує в якості інструмента для розв'язання життєвих проблем, виконання соціальних ролей [2]. Науковці вважають, що на сьогодні відбувається, в першу чергу, формування таких ключових компетентностей, як соціально-психологічна (здатність до взаємодії), комунікативна компетентності, самокомпетентність, політична, екологічна, міжкультурна, естетична, фізична (здоров'я, спорт) компетентності, здатність використовувати знання на практиці.

Метою нашого дослідження було вивчення рівня та особливості адаптивності особистості юнацького віку з подальшим з'ясуванням її взаємозв'язку з перцептивно-інтерактивною компетентністю. Вибірку групи досліджуваних склали курсанти та студенти НУЦЗ України, які навчаються на першому та другому курсах різних факультетів. Загальна кількість 80 осіб (по 20 осіб курсанти і студентів першого та другого курсів). Для досягнення висунутої мети та вирішення задач ми підібрали декілька методик: Методика діагностики перцептивно-інтерактивної компетентності – модифікований варіант

(Н.П.Фетискіна), методика «Самооцінка психологічної адаптивності», методика «Оцінка емоційно-діяльнійної адаптивності». Аналіз отриманих результатів свідчить про те, що переважна більшість курсантів першого курсу вважають, що у них низька психологічна адаптивність (75%). Аналогічні показники й у студентів першокурсників (70%). Ці дані можуть бути обумовлені тим, що першокурсники суттєво змінили своє середовище (школа – ВНЗ), нові вимоги, нові стосунки, незнайоме оточення. Досліджувані курсанти другого курсу оцінили свою адаптивність наступним чином: 30% - це висока, по 35% середня та низька, а студенти - 20% та 25% відповідно, що у них високий та низький рівні, переважна більшість (55%) середній. Тобто простежується підвищення в цілому адаптивності за рік навчання у вищому навчальному закладі. Цьому можуть сприяти загальна атмосфера у закладі, вміння викладачів адаптувати молодь до нових умов, ставлення викладачів до осіб, які навчаються, укріплення у цілому міжособистісних зв'язків у студентсько-курсантських групах за рахунок взаєморозуміння.

Таблиця 1.

Показники емоційно-діяльнійної адаптивності досліджуваних різних курсів (%)

Рівні	Досліджувані							
	Курсанти				Студенти			
	1	2	φ	p	1	2	φ	p
Високий	-	25	-	-	15	25	0,80	-
Середній	15	50	2,45	0,01	25	70	2,96	0,01
Низький	85	25	4,11	0,01	60	5	4,18	0,01

Перцептивно-інтерактивна компетентність аналізувалась за наступними шкалами: взаємопізнання, взаєморозуміння, взаємовплив, соціальна автономність та соціальна активність, які обумовлюють характер стосунків у групі та комфортність кожної особи, її можливості швидшої адаптивності. Більша кількість досліджуваних і курсантів, і студентів мають високий рівень взаємопізнання (35%), взаєморозуміння (30%), соціальної автономності і соціальної активності (20%). Зменшується загальна кількість респондентів, у яких низькі показники за відповідними шкалами. Так, немає жодного курсанта, у якого низький рівень взаємопізнання та взаєморозуміння, а серед студентів – взаємовпливу. Виявлені помітні зв'язки між емоційно-діяльнійною адаптивністю та взаємопізнанням у курсантів другого курсу ($p < 0,05$), зв'язок прямий. У групах курсантів та студентів першого та другого курсів нами також виявлений прямий зв'язок помірний та помітний відповідно ($p < 0,05$) між соціальною активністю та емоційно-діяльнійною адаптивністю. Існує прямий високий зв'язок між взаєморозумінням та емоційно-діяльнійною адаптивністю у студентів другого курсу ($p < 0,01$). Також у студентів першого курсу існує зворотній помітний зв'язок між соціальною автономністю та емоційно-діяльнійною адаптивністю ($p < 0,05$).

Висновок (наукова новизна). Адаптивність особистості є передумовою перцептивно-інтерактивної компетентності.

Компетентність – це підхід до знання як інструменту розв'язання життєвих проблем, прийняття ефективних рішень у різних сферах життєдіяльності людини. Вона охоплює різні сфери людської діяльності: навчальну, професійну, соціально-психологічну та є однією з суттєвих передумов продуктивного та непродуктивного стилів міжособистісної взаємодії в усіх видах професійної діяльності типу "людина-людина" (медицина, педагогіка, психологія та ін.), пов'язана з адаптаційними можливостями особистості. Недостатня її розвиненість призводить до непорозуміння між членами різних груп, установки на односторонність сприйняття іншої людини, виникнення психологічного бар'єру у спілкуванні представників протилежної статі, конфліктів.

Список бібліографічних посилань:

1. Єрмаков Т. І. Індивідуальне розуміння концепту "Я" як ключова компетентність особистості в умовах сучасного інформаційного суспільства // Наукові студії із соціальної та політичної психології: Збірник статей. – К.: Міленіум, 2002. – Вип. 6 (9). С. 200-207.
2. Налчаджян А.А. Психологическая адаптация: механизмы и стратегии. – М.: Экспо, 2010. 368 с.
3. Обозов Н.Н. Психология межличностных отношений. – К., 1990.